

С т а н о в и щ е

от акад. Светлана Куюмджиева

за доц. д-р Снежина Врангова-Петкова, кандидат в конкурса за заемане на академичната длъжност „Професор“ по Музикознание и музикално изкуство

Хабилитационният труд на доц. д-р Снежина Врангова-Петкова „Структурно-функционална многозначност. Музикалноаналитични подходи към период и прости типове форми“ разработва важен проблем, малко изследван в българското музикознание. Задачата, която авторката си е поставила, е да представи периода и простите типове форми в многобройните им и най-разнообразни аспекти: жанров, тематичен, формообразуващ, начин на изразяване, мярка за творческа инвенция и пр. в историческия им контекст на развитие и тяхното преобразуване. Задача твърде амбициозна и съвсем нелека, предполагаща познания в много широк музикално-историчен и теоретичен аспект, тъй като, както подчертава авторката, това практически е цялата музика от XVIII, XIX и XX в., основаваща се върху песенно-танцувална жанровост. Доц. Врангова-Петкова търси да осмисли явления от областта на музикалните форми, които не се поддават на еднозначни музикалноаналитични интерпретации, стреми се да създаде аналитичен модел, адекватен на структурната и функционалната поливалентност на периода и основаващите се върху него песенни форми (с. 9)¹. Изборът за изследване на песенните форми авторката мотивира с това, че те, както казва тя, очертават художествено пространство, малко засегнато от трансформациите, които преобразуват големите форми в хода на времето, от една страна, а от друга, че тези форми, като особено динамични, притежават структурно-функционална множественост (с. 12). Личен принос на доц. Врангова-Петкова е убедителното разкриване на една диференцирана типология на явленията, стремежът ѝ към извеждане на вътрешната структурно-функционална логика на песенните форми, в основата на изграждането на които стои периодът. В този смисъл например се разглежда съотношението период – изречение. Авторката определя последното не като съставен елемент на периода, а като обособен самостоятелен тип в опозиция на периода (с. 40). Принос е убедителното прилагане на множествен подход към проучваните явления чрез синтез на съществуващите гледни точки по отношение изследването на периода. Цялата

¹ Цитиранията са по издадената едноименна книга: София, Марс 09, 2022, 220 с. ISBN 978-954-2925-51-4.

работа е инспирирана от това да се покаже, че музикалната теория не е нещо застинало, херметически затворено в себе си, а е необходима за осмисляне на музикалния изказ, и че в основата на функционалната теория, чието прилагане авторката защитава, стои формата като процесуална категория, изразена в определени структури (с. 73).

Тук ще подчертая, че специално проучването на структурата на дадено произведение е особено ползотворно, тъй като структурата като композиционно осмисляне носи в себе си редица идеи и е сред най-устойчивите параметри при функционирането и предаването на отделните произведения във времето. Тя остава показател за най-отличителните характеристики на определена практика в дадена традиция и е сред най-важните параметри, върху които се основава даден тип култура: охранява творческия процес при създаването на дадено произведение, начините му на разпространение, възприемането му, както и неговото въздействие. Промяната ѝ във всички случаи бележи определена иновативна и реформаторска дейност, която може да настъпи по редица причини, и по нея ние бихме могли да говорим за различни стилове и жанрове, за тяхното преобразуване и семантично преосмисляне. Като цяло структурата с вложените в нея идеи остава изразител на историческата и творческата памет на конкретното време и всички въпроси, свързани с проучването ѝ и нейното функциониране и развитие, са особено ценни.

Значимостта на разработката виждам в следното.

Първо, в избора на важна тема, която остава все още недостатъчно проучена в българското музиковедие. Както е видно от представените публикации на доц. Врангова-Петкова, разработването на темата не започва от нулата, а идва като естествен резултат от предишни нейни разработки върху песенността в инструменталната музика. Автор е на монографичното изследване „От песен към художествена форма в инструменталната музика“ (2017), както и на десетки научни статии и студии върху проблеми на формообразуването в българската и в западноевропейската музикална култура, музикалната жанровост (вариации, концерт, ария, романс, песен, дивертименто), взаимодействия между музикалните форми, прояви на структурно-функционална множественост в песенните форми и пр. Всичко това представя натрупване на знания и опит, респективно, разширяване и задълбочаване на кръга от разработвани проблеми.

Второ, ясно са дефинирани предмета, целта и обекта на изследване. Те се защитават в повествованието на разработката чрез разкриване на периода и простите типове форми

като фундамент в музикалните произведения и тяхната способност да се преобразуват и преосмислят при предаването им в структурата на по-големите форми, както и извеждането на основни музикологични ракурси към тях. Усвоената понятийна система също ясно е дефинирана в използването и прилагането ѝ в смисъла на приведения в работа конкретен музикален материал.

Трето, във включването на обширен изследователски материал, внимателно подбран с оглед целта и задачите на разработката, както и на определен кръг композитори, ярки представители на епохата, която се разглежда, и в чието творчество се проектират набелязаните проблеми. Тук се проявява професионализмът на авторката, която отлично познава материала в неговата жанрова, стилистическа, естетическа, структурна и функционална определеност. Това се доказва и от задълбочените и пространни анализи, които прави на избраните за изследване произведения, извеждайки важни връзки на разстояние, очертаващи начините на тяхното претворяване и преосмисляне за постигането на определена цялостност в проектираната драматургия на дадено произведение.

Четвърто, с извеждането на основни характеристики на анализираната музика не изобщо, а съобразно поставената тема, с представянето на динамиката на преобразуването на музикални форми, засвидетелстващи основни идеи на времето, в които се проектират разглежданите проблеми. Съответно се дискутират автори, при които се открива трансформиране на форми и извеждане на тяхната полифункционалност, като Бах, Моцарт, Бетовен, Шуберт, Брамс и др.

Пето, в подхода към изследваните явления. Всичко се разглежда като процес, като една отворена система във времето, в която стават непрекъснати взаимодействия и взаимовлияния и съответно натрупвания, обогатявания и трансформации. Доц. Врангова-Петкова е съумяла да обхване не само динамиката на промените в структурната, функционалната и жанровата система, но и да покаже музиката като жив, непрекъснато променящ се организъм.

Шесто, авторката достига до значими обобщения за ролята на периода в процесите на формообразуване като интонационен и структурен определител и като стимул за развитие и контраст, посочвайки многобройни негови жанрови екстраполации, преноси, преформулировки, адаптации, трансформации, парафрази, метаморфози и пр., т.е. тя успява да улови и предаде в много голяма степен богатството и многообразието в

еманацията на периода при неговото претворяване като фундаментална форма – един новаторски подход към разглежданите явления. Така например при конкретното изследване на багателите на Бетовен, считан за създател на този жанр, се проследява как тези пиеси от опусно обединение на вече съществуващи кратки творби се осмислят като цикъл миниатюри с единна драматургия, с общ тонален план и с обща мотивна основа. Тук убедително се показват новаторските и формообразуващите аспекти на големия композитор, който постига едно цялостно осмисляне с непрекъснато развитие. Авторката го извежда като структурно-функционална множественост и го определя като „многократно единство“ (с. 172).

Седмо, в усвояването на обширна литература по въпросите на темата – чужда и българска – и коректното ѝ използване. Това отново говори за професионализма на авторката. Редица идеи от трудовете на Борис Асафиев, Евгений Назайкински, Владимир Протопопов, Уилям Каплин, Вилхелм Фишер, Арнолд Шьонберг, Ервин Рац и много други, както и на българските учени с голям принос по темата, Пенчо Стоянов, Елена Стоянова и Томи Кърклисийски, се разработват в контекста на избрания материал.

И осмо, езикът е ясен, в логическо последование на изреждане на проблемите, с намиране на точни и аргументирани формулировки.

Със сигурност могат да се посочат още немалко положителни страни на труда, който освен всичко друго дава и богат материал за размисъл. Основната му идея – развитие на музикалната теория в посока на една по-детайлизирана диференциация на явленията в областта на формообразуването с отчитане на тематизъм, жанрови проекции и пр. (с. 208) – е изпълнена отлично. Трудът действително може да служи за „теоретичен и методологичен фундамент за изследване на принадлежащи към изходните йерархични нива на музикалното формообразуване художествени образци, които стоят извън типологията в рамките на утвърден структурен или жанров модус“ („Справка за оригиналните научни приноси на хабилитационния труд“, с. 1). Постигане е и това, което преминава като тънка нишка във всички части на труда, а именно, разглеждането на музикалната форма като отражение на „естественото“ състояние на музиката, а не като конкретен подлежащ на точна идентификация типологичен модел. Или, както подчертава авторката, анализирането на периода и простите форми би било добре да следва методологичната позиция на едно „разчупване на схоластични представи за музикалните

форми като нормативни, застинали в творческата си финалност и в типологическата си кристализация структурни модели, както и с освобождаване на музикалнонаучната мисъл“ (с. 207).

Трудът определено е постижение в българската музикално-теоретична наука. От тази гледна точка е жалко, че издадената едноименна книга няма резюме на чужд език, а си струва да има дори обширно такова, за да могат резултатите от работата да станат достояние и на чуждото музиковзнание (известно е, че езикът е голяма бариера!).

Към изследователската работа на доц. Врангова-Петкова следва да се подчертае още и нейната значима преподавателска, клавирно-изпълнителска, популяризаторска, хормайсторска и редакторска дейност, които напълно отговарят на изискванията в настоящия конкурс.

В заключение, имайки предвид изброените приноси на хабилитационния труд, както и очертаната му значимост в българското музиковзнание като постижение в музикално-теоретичната наука, а респективно и в музикално-образователната програма, убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди на доц. д-р Снежина Врангова-Петкова академичната длъжност „професор“.

6 февруари 2023 г.